

Узагальнені результати дослідження “Міжнародна програма соціального дослідження” (ISSP)

Громадяни України в переважній більшості переконані у високому рівні соціального розшарування, що відповідно відображається в їхньому сприйнятті свого низького положення в системі нерівностей, в уявленнях про соціальну несправедливість ситуації, що склалась навколо різниці доходів багатих і бідних, про певні соціальні розколи, характерні для сучасного українського суспільства. Соціальні нерівності сприймаються населенням України як глибокі, несправедливі й такі, що мають значний конфліктний потенціал. При цьому в громадській думці населення різних регіонів вбачається більше спільного, ніж відмінного, адже в оцінках соціальної ієрархії українського суспільства, установках щодо соціальної справедливості, нерівностей життєвих шансів відбиті спільні для всіх громадян проблеми, які й викликають схожі оцінки та реакції.

- Респонденти — громадяни України локалізують себе переважно (88 зі 100) у нижній половині соціальної піраміди: при цьому майже половина (48%) опитаних віднесла себе до трьох найнижчих позицій із десяти запропонованих (1–3), а 40% — до двох нижніх (4–5) з чотирьох середніх позицій (4–7). До двох верхніх середніх позицій (6–7) віднесли себе лише трохи більше 10% громадян і менше ніж півтора відсотка опитаних бачать себе на трьох найвищих (8–10) сходинках соціальної піраміди.
- На пряме запитання про те, до якого класу могли б себе віднести, трошки більше половини опитаних віднесли себе до середніх класів: близько 19% — до нижчого середнього класу, майже третина (32%) — до середнього класу, і менше двох відсотків — до вищого середнього класу. При цьому, з тих, хто відніс себе саме до середнього класу на соціальній драбині менше половини поставили себе на два середні щаблі (5–6). Решта ж у своїй більшості бачить своє місце на нижніх щаблях драбини, тут, імовірно, маємо справу з таким вітчизняним соціальним феноменом, коли певна частина самоідентифікованого середнього класу розміщується ближче до підніжжя соціальної ієрархії.
- Та модель соціальної структури сучасного українського суспільства з нечисленним прошарком посередині та більшістю внизу, як її здебільшого (63%) уявляють наші громадяни, прямо протилежна тій, яку половина з них вважає за нормальну для розвиненої країни, коли переважна більшість людей перебуває посередині суспільної піраміди. Більше чверті опитаних (28%), майже незалежно від регіону, навіть воліли б для України ідеальну модель суспільства з найчисельнішою верхівкою та нечисленним низом.
- Виразне розрізнення положення опитаних на уявній соціальній піраміді виявляється при аналізі самооцінок мешканців міста і села, коли майже чверть селян відводять собі місце на найнижчій сходинці, тоді як городяни вдвічі менше, лише кожний восьмий. Натомість на середніх сходинках (5–6) ситуація протилежна: тут себе бачить частіше житель міста, кожний третій, і лише кожен четвертий мешканець села.
- Помітно й неоднозначно впливає на розподіл «наповнення» соціальної піраміди регіональний вимір: якщо на найнижчій сходинці мешканці Центрального та Західного регіонів бачать себе у півтори рази частіше за співгромадян з Південного та Східного регіонів, а на трьох найнижчих сходинках знаходять собі місце більше половини (52%) мешканців Центру і Півдня й менше половини у Західному (47%) та, особливо, у Східному (38%) регіонах, то на середніх щаблях (4–7) найбільше мешканців у Західному (53%) та у Східному (59%) регіонах порівняно із ситуацією у Центральному і Південному регіонах, де на середніх щаблях себе бачать менше половини їхніх мешканців (46% та 47%, відповідно). Загалом для регіонального профілю

соціальної піраміди найчисельнішими виявились 3, 4 і 5 позиції (22%, 19%, та 21%, відповідно), розміщені нижче середини піраміди, що є характерним для досить поширеного уявлення про власне соціальне положення — «ще не зовсім середній клас, та все ж не на самому дні».

- На двох найнижчих рівнях соціальної піраміди на наших теренах дещо частіше бачать себе жінки (29%), ніж чоловіки (22%), та за національністю українці (27%), ніж росіяни (21%). Певною мірою позначається також і вплив чинника освітнього рівня. Так, на нижні три сходинки соціальної піраміди поставили себе 49% опитаних із середньою (10–11 класів) освітою, 67% — з неповною середньою та майже вдвічі менше (35%) — з вищою освітою. Здебільшого респонденти з вищою освітою, майже дві третини з них, розмістились на середніх щаблях піраміди (4–7), а респонденти з середньою спеціальною освітою рівномірно (приблизно по 20%) — з 3-ї по 5-ту сходинки. Загалом дослідження ще раз довело, що освіта залишається важливим чинником соціальної мобільності й дає змогу людям, принаймні за самооцінками, відчувати своє соціальне становище більш позитивно.
- Результати опитування стосовно перспектив соціальної мобільності — можливості підвищувати свій соціальний статус — виявили високу переконаність респондентів (57%) у тому, що кар'єрне просування в Україні вимагає корумпованості, а на додачу ще 20% вагались, погодитися з цим твердженням чи заперечити його, й лише 14% (найбільше лише 18% — у Центральному регіоні), вважають, що це радше не так. Чинник віку дещо коригує такий розподіл думок, коли 16% старших за 60 років і лише 9% представників 40–49-річних не вбачають корупцію необхідною умовою для кар'єри, однак 55% із них усе ж упевнені у протилежному. Загалом таке переконання не залежить від національності та мало залежить від статі, рівня освіти й типу поселення, де живуть респонденти, — у кожній категорії опитаних переважають ті, хто переконаний в обов'язковій корупційній складовій кар'єрного зростання в Україні.